

EKO KÖKENLİ TERİM VE KAVRAMLARIN YAZIM BİRLİĞİ SORUNU

Orhan Sevgi¹

¹ İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Orman Fakültesi Toprak İlimi ve Ekoloji Anabilim Dalı, Bahçeköy-İstanbul
Elmek: osevgi@iuc.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9706-9973

Özet

Ekoloji alanındaki bilgi gün geçtikçe daha da artmakta ve buna bağlı olarak ekoloji kapsamında üretilen kavram ve terimlerin sayısı tüm dillerde olduğu gibi Türkçede benzer eğilim göstererek artmaktadır. Bununla birlikte, Türkçede ekoloji kavram ve terimlerinin yazılışında bazı sorunlar görülmektedir. Bu çalışma, İngilizcede *eco(-)* (*combining form*) ile üretilen bazı kavram ve terimlerin Türkçede yazım birliğinin oluşturulması üzerine odaklanmıştır. Türkçede *eko* şeklinde yazımlarla ilgili 4 sınıf belirlenmiş ve bu sınıflara yönelik modeller oluşturulmuştur. Bu modeller, *eko Sözcük*, *ekoSözcük*, *eko-Sözcük* ve *ekolojik Sözcük* şeklinde belirlenmiştir. Türkçede *eko* ifadesini ayrı yazmak uygun olmadığı gibi *eko-Sözcük* ve *ekoSözcük* yazımları, özellikle Türkçede ön ek (veya *combining form*) kullanımı olmadığı için dilbilgisi açısından uygun görülmemektedir. Bu terimler içinde *eko Sözcük*, *ekoSözcük* ve *eko-Sözcük* yazımlarında eğer *eko*, *ekolojik* anlamındaysa, bu kullanımların yerine *ekolojik Sözcük* şeklinde kullanılması önerilmektedir. Türkçede *ekoSözcük* yazımlarında İngilizce okunuşları kullanılıyorsa, kavram ve terimlerin Türkçesi belirlenene kadar eğik (italik) yazılarak kullanılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekoloji, Ekoloji Terimleri, Ekoloji Kavramları, Yazım Birliği

SPELLING STANDARDIZATION PROBLEM OF ECO-ORIGIN TERMS AND CONCEPTS

Abstract

Ecology knowledge is expanding daily, and therefore, the concepts and terms produced within its scope are expanding throughout Turkish and all languages. However, some issues remain with the writing of ecology concepts and terms. This study examines how Turkish spellings of English concepts and terms derived from *eco(-)* (*combining form*) formed. In this paper, we distinguish four types of models: *eco Word*, *ecoWord*, *eco-Word*, and *ecological Word*. Because there is no combining form in Turkish, the expression *eco* should not be written separately. Similarly, *eco-Word* spellings are not grammatically correct, especially since Turkish does not use prefixes. Among these terms, if *eco* means ecological in the spellings of *eco Word*, *ecoWord*, and *eco-Word*, we suggest that these usages be used as *ecological Word* instead. For Turkish spellings of *ecoWord* when English pronunciations are used, italics should be used until the Turkish of the word can be determined.

Keywords: Ecology, Ecological Terms, Ecological Concepts, Spelling Standardization

1. Giriş

Bir dilde yazılan metinlerin diğer dillere çevrilmesi tarih boyunca yapılagelmiştir. Çeviriler, bilginin aktarılmasını sağlamanın yanı sıra çevrildiği dilin sözcük birikimini de arttırıcı etkiler yapmaktadır (Küyel, 1994). Bununla birlikte çevirilerde yeterli özen gösterilmediği zaman çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Özellikle kaynak dilde kullanılan dilbilgisi unsurlarının çevirilerle diğer dile geçmesi çevrildiği dilin yapısını olumsuz etkileyebilir. Bunun örneklerinden biri Türkçenin geçmişinde Arapça ve Farsça dilbilgisi kurallarının aktarılmasıdır. Türkçenin son ikiyüz yılı söz konusu yabancı dil bilgisi unsurlarını temizlemekle ve Türkçe ek ve köklerden yeni sözcükler üretmeyi benimseme, öne çıkarma ve kullanmayı teşvik etmekle geçmiştir (Zülfişar, 2015). Günümüzde ise bu tehlike Batı dillerinden bazı dilbilgisi unsurlarının Türkçeye girmesi şeklinde oluşmaktadır. Bu konuda en yaygın örnekler yabancı dilde yer alan ön eklerin Türkçeye aktarılmasında görülmektedir (Şahin, 2006). Makale kapsamında, söz konusu ön eklerden bazılarının Türkçeye girişleri, karşılıkları ve kullanımlarının değerlendirmesi yapılmış olup bu ekler; *a-, an-, anti-, des-, dis-, ex-, exo-, epi-, fos-, geo- (jeo-), heter (o)-, hypo-, hyper-, hidro-, homo-, in-, inter-, kozmo-, makro-, mikro-, mono-, oto-, pan-, pre-, pro-, re-, syn-* ve *tele-* olarak verilmiştir (Şahin, 2006). Benzer ön eklerle yapılan diğer çalışmada da ön ek konumunda *eco (combining form)*^{1,2,3} kullanıma yer verilmemiştir (Çelik, 2015). Bilindiği üzere, Türkçe sondan eklemeli dillerdendir (Banguoğlu, 1990; Aksan, 2020). Bu genel yapısına rağmen, *biyoçeşitlilik*, *bioçeşitlilik* gibi kullanımlara yaygın olarak rastlanılmaktadır (Sevgi, 2020). Ayrıca bu kullanımların farklılaşması yazım birliğini de tehdit etmektedir. Söz konusu ön ek şeklinde kullanılan *combining form* yapıların Türkçede mevcut kullanım sıklıkları gibi sayısal değerler ve bunların yarattığı sorunların çözümleri konusunda değerlendirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Belirtilen sayısal değerler bulunmasa da Türkçe dilbilgisinde bulunmayan ön ek konumunda *combining form* kullanımlarının yaygın olduğu gözlemlenebilmektedir.

¹ Webstern dictionary <https://www.merriam-webster.com> Erişim tarihi: 07.03.2023

² Oxford Learner's Dictionaries <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com> Erişim Tarihi: 07.03.2023

³ Webstern dictionary genel ağ sayfasında *combining form* kendi başına sözcük olarak anlamı olmayan fakat bir sözcüğe anlam veren yapı olarak tanımlanmakla birlikte Türkçe karşılığı önerilmemiş eğik yazarak metin içinde kullanılmıştır.

Benzer durum İngilizcede *eco-combining form* olarak kullanılan ve Türkçede çok sayıda kavram ve terimde yer alarak yaşanmaktadır. Türkçe kavram ve terimlerde *eko* ifadesinin yer almasının daha görünür olması aslında ekolojinin gün geçtikçe daha etkin bir bilim olmasından kaynaklanabilir.

Ekoloji ilk dönemlerinde bilim insanları arasında bilinirken İkinci Dünya Savaşından sonra ise çevre sorunlarının artmasına koşut olarak kamuoyunca bilinirliği hızla artmıştır (Çepel, 1983; 2006). Diğer bilim alanlarıyla teması sonucu geniş bir yer kaplayan ekoloji bilimleri başlığının oluşması, ekolojinin son yılların en gözde bilim alanlarından biri olmasının göstergesidir. Örneğin bitki ekolojisi, hayvan ekolojisi, sosyal ekoloji, ekolojik antropoloji, insan ekolojisi, ekofizyoloji gibi çeşitli ekoloji bilimleri oluşmuştur. Bunun dışında diğer sosyal ve kültürel alanlarla etkileşimi sonucunda ekolojik etik, ekolojik düşünce, ekolojik sanat, ekolojik şiir gibi çok çeşitli yeni çalışma alanları oluşmuştur.

Dünyada ekolojinin bu hızlı yayılışı, ekoloji biliminin kavram ve terimlerinin toplum tarafından daha iyi bilinmesine neden olmuştur. Özellikle İngilizcede yaşanan bu durum diğer dillerde de benzer şekilde gecikmeli olarak yaşanmaktadır. Ekolojinin Türkçeye girdiği yıl olan 1911 (Sevgi, 2022) tarihinden beri çok sayıda ekoloji kavram ve terimleri Türkçeye girmiştir (Çepel, 1990; 1995). Bu kavram ve terimlerin bazıları için Türkçe karşılık üretilirken (döngü, çeşitlilik gibi) bazıları da okunmuş (ekoloji, ekosistem gibi) olarak girmiştir. Bu durum sadece ekoloji alanına özgü olmayıp doğa bilimlerinin genel durumudur (Sevgi, 2004).

Ekoloji kavram ve terimlerinden bazılarında halen sorunlar yaşanmaya devam etmektedir. Bunların başında, yazım birliği kapsamında yaşanan sorunlar gelmektedir. Örneğin *biyoçeşitlilik*, *bioçeşitlilik*, *biyolojik çeşitlilik* veya *canlı çeşitliliği* gibi. Bir başka sorun alanı ise ekoloji kavram ve terimlerinin Türkçe karşılıklarında yaşanan sorunlardır. Bu kapsamda en çarpıcı örnek ise, ekolojinin Türkçe karşılığı olarak *çevrebilim* kelimesinin kullanılmış olması (Sevgi, 2015) ve günümüzde sınırlı da olsa kullanılmaya⁴ devam etmesidir. Bununla birlikte,

⁴ TÜBA bilim terimleri sözlüğünün sosyal bilimler kısmında; *çevrebilim (ecology)*, *çevrebilimsel insanbilim (ecological anthropology)*, *çevrebilimsel yanılsama (ecological fallacy)*, *çevrebilimsel yapı (ecological structure)*, *etnoçevrebilim (ethnoecology)*, *insan çevrebilimi (human ecology)*, *kent çevrebilimi (urban ecology)*, *kültürel çevrebilim (cultural ecology)*, *nüfus çevrebilimi (population ecology)*, *siyasal çevrebilim (political ecology)* şeklinde tartışmalı kullanımlar rastlanmaktadır. Erişim Tarihi: 13.03.2023.

ekolojinin Türkçe karşılığının *çevrebilim* olmadığı yakın yıllarda bilim kamuoyu tarafından kabul göreceği konusunda iyimser olmayı sağlayan gelişme *çevrebilim* teriminin bilimsel makalelerde çok sınırlı bir şekilde kullanılmasıdır. Özellikle Türkçeye çevrilen ekolojik düşünceler kapsamında ekolojiyle *çevrebilim* (*environmental science*) arasındaki farklar ve çevre kavramının her iki alandaki anlamları arasındaki derin farkın anlaşılmasına yönelik metinlerin çevrilmesinin önemli katkısı olduğu düşünülebilir (Sevgi, 2015). Bazı sorunların ise çözüldüğü görülmektedir. Örneğin İngilizceden okunmuş olan *ekoloji* ve Almancadan okunmuş olan *ökoloji* yazım farklılıkları aşılmış ve ekoloji şeklindeki yazım konusunda bir uzlaşıya varılmıştır (Sevgi, 2015). Bu yazım birliğine varılmasında dünyada İngilizcenin bütün diller üzerindeki baskısının doğrudan etkili olduğu düşünülebilir.

Türkçe metinlerde, ekoloji kavram ve terimlerinin anlam ve yazım birliğinin sağlanması, bunların anlaşılmasını, öğretilmesini, çalışılmasını ve kamuoyunun bilgilendirilmesini kolaylaştıracaktır. Bu bağlamda makalenin amacı, yazım birliğine katkı sağlamak için *eko* kökenli bazı yazımların değerlendirilmesi ve tartışmaya açılmasıdır.

2. Yöntem

Çalışmada “google akademi”, “dergipark” ve “trdizin” arama motorlarında Nisan 2022 tarihinde yapılan taramalarla; *ekoloji*, *ekosistem*, *ekolojik* ve *eko-*, anahtar kavramların, terimlerin ve yazımlarının belirlenmesi için 2900 Türkçe yazılmış ekoloji makalesi incelemeye konu edilmiştir. Söz konusu makaleler içinden ölçüt olarak öncelikle *ekoloji*, *ekosistem*, *ekolojik* ve *eko-* anahtar kavramları, terimleri ve yazımlarının çalışmanın başlığında yer alan ilk 309’u çalışma öbeği olarak seçilmiş bunun dışında bir sınırlama yapılmamıştır. Böylece söz konusu terimlerin ve yazımların daha geniş bir alanda incelenmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın amacı İngilizcede *eco-* ön ek konumunda *combining form* ifadesinin Türkçede yazım şekli olan *eko-* yazımının söz konusu makalelerde nasıl kullanıldığı ve çeşitlenmelerinin ne olduğunun anlaşılmasıdır. Böylece İngilizceden Türkçeye aktarılan ön ek konumunda *combining form* kullanımlarının hangi kavram ve terimlerde yer aldığı ve yazım birliği için öneriler yapılmıştır. Söz konusu makalelerde *eko-* ile yazılan kavram ve terimler ile farklı yazımlarının dökümü yapılmıştır. Oluşan döküme göre yazım farklılıkları sınıflandırılmıştır. Farklı yazımların değerlendirilmesi yapılarak ortak yazım şekilleri genel

yaklaşımlar olarak önerilmiştir. Böylece terimlerin yazım birliğine katkı yapılması amaçlanmıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

İngilizcede *eco-* ön ek konumunda *combining form* olarak gösterilmekte ve Türkçede de benzer dilbilgisi ögesi olarak işlem görmektedir. Buna benzer bir kullanım olan *bio-* ön eki ise Türkçede *canlı* ile karşılanmıştır. *Biyoloji* yerine *canlıbilimleri* ya da *biodiversity* yerine *canlı çeşitliliği* şeklinde kullanılmıştır (Sevgi, 2020). *Eco-* kullanımına yönelik *bio-* için önerilen *canlı* karşılığı gibi Türkçe karşılık önerilmemiştir. Bu durum Türkçede yanlış yazımları teşvik etmektedir. *Eko-* ifadesinin kökeni olan Yunancada ise ev anlamında kullanılmaktadır. Oysa Türkçede evle eş anlamlı olarak konut, hane ve yuva kullanılmakta⁵ olup, ayrıca eş anlamlı olan bark kavramının ev gibi çok eskiden beri Türkçede kullanıldığı (Kaşgarlı, 1072) bilinmektedir. Böylece *eco-* ön ek konumunda *combining form* karşılığı olarak ev, bark önerilebilir. Bunların yanı sıra çeşitli canlı öbeklerinin yaşadığı çeşitli mekânlara gönderme yapan ağıl, ahır, kümes gibi kavramlar bir imkân olarak durmaktadır. Dolayısıyla Türkçede *ev* ile *bark* sözcüklerinden biri kabul görülürse bazı *eko-* içeren kavram ve terimler için önerilebilir. Ayrıca 1948 yılında ekoloji için önerilen *ortaybilim* (TDK, 1948) yer alan *ortay* kavramı da güçlü bir seçenek olarak durmaktadır. Bu öneriler kapsamında karşılık üretmekte oldukça dikkatli olunması gerekir, çünkü *eco-* kullanımının bir diğer anlamı *ecological* (daha az kullanılan *ecologic*) veya *environmental* olarak verilmektedir⁶. Bu anlamıyla *eco* ifadesi *ecological* (ya da *ecologic*) teriminin kısaltması olarak görülebilir. *Eco-* içeren kavram ve terimlerde, belirtilen anlamlardan hangisi için kullanıldığına göre ev, bark gibi sözcüklerin kullanılmasına karar verilebilir. Bu önerilerin kavram veya terim düzeyinde tek tek değerlendirilmeli, bilimsel yayınlarda kullanılarak yaygınlaşmaları sağlanmalıdır.

İngilizcede *ecological* kullanımı *ecologic* kullanımına göre daha fazla olmasına rağmen Türkçede *ecologic* teriminin okunuşu olan *ekolojik* kullanımı yaygındır. Bunun da en önemli nedeni *ecological* kavramı Türkçeye çevrilirken imlâ bakımından doğru olması için *ekolojikel* olarak çevrilmesinden kaçınılarak daha kısa olan *ekolojik* kavramı her ikisi için de kullanıldığı düşünülmektedir.

Bu yazım farklılıkları daha ayrıntılı sınıflandırıldığında aşağıdaki birimler elde edilmiştir. Yazım farklılıkları dört ayrı sınıfta ve kullanım modeli adıyla belirtilmiştir. Belirlenen sınıflar; 1) *eko Sözcük*, 2) *ekoSözcük*, 3) *eko-Sözcük* ve 4) *ekolojik Sözcük*

⁵ <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi. 13.03.2023

⁶ Webstern dictionary <https://www.merriam-webster.com> Erişim tarihi: 07.03.2023

şeklinde. Söz konusu modellerde belirtilen sözcük ifadesinde yer alanlar Türkçe (Türkçeleşmiş olanlar da dâhil) ve yabancı dilden okunuşları içermekte olduğundan bunlar ayrıca belirtilmiştir.

1) Ekoloji kavram ve terimlerinin yazımında bazı sözcüklerin önünde İngilizce *eco-* ön ek konumunda *combining form* okunuşu olan *eko* ayrı olarak yazılmaktadır.

Kullanım modeli 1: **eko Sözcük** şeklindedir.

Bu kullanım modelinde sözcük yerine Türkçe sözcüğün yazılmasıyla kullanılan ekoloji kavram ve terimlerinden bazı örnekler; *eko bilgelik*, *eko boyama*, *eko çağrışım*, *eko denge*, *eko düşünce* ve *eko eğitim* verilebilir (Çizelge 1). Modelde yer alan sözcük yerine okunuşun yer alması şeklinde kullanımlarına örnekler ise, *eko anarşist*, *eko iddia*, *eko inovasyon*, *eko kalite*, *eko park*, *eko praksis*, *eko standartlar*, *eko tekstil* ve *eko ütopya* olduğu görülmektedir (Çizelge 1). Bu şekildeki kullanımlarda *eko-* ifadesinin sözcük olarak kullanılmasına karşın Türkçe anlamının ne olduğu belirsiz kalmıştır. Çünkü Türkçede böyle bir sözcük bulunmamaktadır. Söz konusu *eko* yazımı Çepel'in terim sözlüklerinde ayrı bir sözcük, kavram veya terim olarak belirtilmemiş ve tanımlanmamıştır (Çepel, 1990; 1995). Benzer durum diğer temel çalışmalar için de geçerlidir (Berkes ve Kışlalıoğlu, 1990; Geldiay ve Kocataş, 1983; Çepel, 1983). Bilim alanı sözlükleri ve temel metinlerde yer almayan *eko* kullanımı Türk Dil Kurumu genel ağ sayfalarında ekoloji alanı dışında sadece yankı anlamında kullanıldığı⁷ görülürken, TÜBA terim bilimleri sözlüklerinde ise kelime olarak yer almamıştır⁸. Dolayısıyla *eko* kullanımı bir sözcük olmaktan daha çok ekolojiyle ilgili, çevre korumayla ilgili, doğayla ilgili olma durumunu göstermektedir. Bununla birlikte *eko* ifadesinin ekoloji dışında ekonomi sözcüğünün kısaltması olarak da *eko*.⁹ şeklindeki kullanımına da rastlanmaktadır. Türkçede *eko* olarak geçen bir sözcük olmadığı gibi, okunuş, kavram veya terimlerde bitişik veya tireli yazımından bağımsız olarak bu kullanım kalıbında yer alan *eko* kullanımı da Türkçede olmadığından kullanılması önerilmez. Bu kullanım belki de Türkçenin *combining form* örneğinde olduğu gibi bir ön ek yapısı olmadığından dolayı tercih edilmiş olabilir. Modelde *eko* kullanımının ayrı yazılması Türkçe karşılık bulmayı da teşvik edebilir.

2) Ekoloji kavram ve terimlerinde *eko-* ifadesi doğrudan sözcüklerin başlarında bitişik kullanılarak yazılmaktadır.

Kullanım modeli 2: **ekoSözcük** şeklindedir.

Türkçe sözcüklerle birleşik yazılan kavram ve terimlere örnekler olarak, *ekobilge*, *ekocemaat*, *ekoçatı*, *ekoçeşitlilik*, *ekoeleştir*, *ekogelişme*, *ekogirişimci*, *ekokent*, *ekokrym*, *ekoköktenci*, *ekoköy*, *ekoverimlilik*, *ekoyazın* ve *ekozarar* verilebilir (Çizelge 1). Benzer şekilde sözcük yerine okunuş kullanılırsa model okunuş olarak kabul edilebilir. Söz konusu kullanım modeli, *ekoanarşist*, *ekopsikoloji*, *ekotekstil*, *ekoterörizm* ve *ekotopluluk* ve *ekoterör* gibi örneklerde görülebilir (Çizelge 1). Bu modelin sözcük kısmına Türkçe kavram veya terim geliyorsa söz konusu *eko* İngilizcede yer alan ön ek konumunda *combining form* dilbilgisi yapısı Türkçeye dâhil edilmiş olmaktadır. Oysa Türkçe sondan eklemeli dillerden biridir (Aksan, 2020). Dolayısıyla bu kullanım Türkçenin dilbilgisi yapısına uygun olmadığı için kullanılmamalıdır. Sözcük yerine İngilizce bir okunuş varsa, yani kullanım modeli okunuş ise o zaman Türkçesi bulunana kadar söz konusu kavram ve terim eğik yazılarak geçici olmak kaydıyla kullanılabilir.

3) Bazı ekoloji kavram ve terimlerinde *eko* ifadesi tireli olarak sözcüğe bağlanmasıyla oluşmaktadır.

Kullanım modeli 3: **eko-Sözcük** şeklindedir.

Bu kullanım modelinin sözcüğünde Türkçe kavram veya terimlerin yer almasına, *Eko-ağ*, *eko-bağlılık*, *eko-baskı*, *eko-çeşitlilik*, *eko-çıkarcılık*, *eko-fırsatçılık*, *ekogelişme*, *eko-girişim*, *eko-girişimci*, *eko-iyimser*, *eko-kent*, *ekotopluluk*, *eko-verimlilik*, *eko-yapı*, *eko-yazın*, *eko-yenilikçilik* ve *eko-yerleşim* şeklinde örnekler verilebilir (Çizelge 1). Benzer şekilde sözcük yerine İngilizce okunuşlar gelerek kullanılırsa model tamamen okunuşa dönüşür. Örnek olarak, *Eko-anarşist*, *ekofeminizm*, *ekofobi*, *ekokapitalizm*, *ekokozmopolit*, *ekokritik*, *ekoliteratür*, *eko-moda*, *ekopatolojik*, *ekopoetika*, *eko-proje*, *eko-psikoloji*, *ekosentrik*, *ekosofi*, *ekososyalist*, *eko-tekstil*, *ekoteolog* ve *eko-terörizm* kullanımları verilebilir (Çizelge 1). Bu modelde sözcük yerine Türkçe kavram ve terimlerin yer alması durumunda *eko* ifadesinin başta olması nedeniyle kullanılmaması gerekliliği yukarıda sunulmuştur. Bu kullanım modelinde ayrıca tire (-) ile bağlanması da Türkçeye ne kadar uygundur? Türkçede tire (-) kullanımı (Banguoğlu, 1990; Korkmaz, 2003) ile bu modelde yer alışı uyusmamaktadır. Dolayısıyla her iki açıdan da kullanımı önerilmemektedir. Okunuşların yazılışında ise İngilizce kullanımında tireli ve tiresiz yazımında anlam farkı yoksa Türkçe yazımlarında karşılığı bulunana kadar tiresiz, birleşik ve eğik yazılması daha uygun olabilir.

⁷ <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 13.03.2023.

⁸ <http://terim.tuba.gov.tr/> Erişim Tarihi: 13.03.2023.

⁹ <http://terim.tuba.gov.tr/> Erişim Tarihi: 13.03.2023.

Çizelge 1. Ekoloji kavram ve terimlerinde *eko* kullanımları.

Eko Sözcük	EkoSözcük	Eko-Sözcük	Ekolojik Sözcük
	<i>biyoekoloji</i>	<i>biyo-ekoloji</i>	
<i>eko coğrafi</i>			
		<i>eko-ağ</i>	<i>ekolojik ağ</i>
	<i>ekoaktivizm</i>	<i>eko-aktivizm</i>	<i>ekolojik aktivizm</i>
	<i>ekoahlak</i>		
		<i>eko-akıllı tasarım</i>	
<i>eko anarşist</i>	<i>ekoanarşist</i>	<i>eko-anarşist</i>	
	<i>ekoanarşizm</i>	<i>eko-anarşizm</i>	
		<i>eko-bağlılık</i>	
<i>eko baskı</i>		<i>eko-baskı</i>	
<i>eko bilgelik</i>		<i>eko-bilgelik</i>	<i>ekolojik bilgelik</i>
	<i>ekobilge</i>		
		<i>eko-bilinç</i>	<i>ekolojik bilinç</i>
		<i>eko-bina</i>	
<i>eko boyama</i>		<i>eko-boyama</i>	
		<i>eko-budizm</i>	
		<i>eko-budist</i>	
		<i>eko-canlandırma</i>	
<i>eko çadır</i>			
<i>eko çağrışım</i>			
	<i>ekoçeşitlilik</i>	<i>eko-çeşitlilik</i>	<i>ekolojik çeşitlilik</i>
	<i>ekoçatı</i>		<i>ekolojik çatı</i>
		<i>eko-çıkarcılık</i>	
	<i>ekoçiftlik</i>		<i>ekolojik çiftlik</i>
<i>eko denge</i>			<i>ekolojik denge</i>
		<i>eko-destinasyon</i>	
		<i>eko-dindarlık</i>	
	<i>ekodomain</i>		
		<i>eko-duvar</i>	
<i>eko düşünce</i>		<i>eko-düşünce</i>	<i>ekolojik düşünce</i>
		<i>eko-düzenleyici</i>	
<i>eko eğitim</i>			
		<i>eko-ekonomi</i>	<i>ekolojik ekonomi</i>
	<i>ekoelement</i>		
	<i>ekoeleştiri</i>	<i>eko-eleştiri</i>	
	<i>ekoeleştirmen</i>	<i>eko-eleştirmen</i>	<i>ekolojik eleştirmen</i>
	<i>ekoenerji</i>	<i>eko-enerji</i>	<i>ekolojik enerji</i>
		<i>eko-erdem</i>	<i>ekolojik erdem</i>
		<i>eko-endüstri</i>	<i>ekolojik endüstri</i>
		<i>eko-estetik</i>	<i>ekolojik estetik</i>
<i>eko etiket</i>		<i>eko-etiket</i>	<i>ekolojik etiket</i>
<i>eko etiketleme</i>		<i>eko-etiketleme</i>	<i>ekolojik etiketleme</i>
	<i>ekoev</i>		<i>ekolojik ev</i>
	<i>ekofaşizm</i>	<i>eko-faşizm</i>	<i>ekolojik faşizm</i>
<i>eko faşist</i>		<i>eko-faşist</i>	
		<i>eko-felaket</i>	<i>ekolojik felaket</i>
	<i>ekofelsefe</i>	<i>eko-felsefe</i>	
	<i>ekofelsefeci</i>	<i>eko-felsefeci</i>	
	<i>ekofeminist</i>	<i>eko-feminist</i>	
	<i>ekofeminizm</i>	<i>eko-feminizm</i>	<i>ekolojik feminizm</i>
		<i>eko-film</i>	
	<i>ekofilozof</i>	<i>eko-filozof</i>	
		<i>eko-fırsatçılık</i>	
	<i>ekofizyoloji</i>		

Çizelge 1'in devamı.

Eko Sözcük	EkoSözcük	Eko-Sözcük	Ekolojik Sözcük
	<i>ekofofi</i>		
	<i>ekogelişme</i>	<i>eko-gelişme</i>	<i>ekolojik gelişme</i>
	<i>ekogirişim</i>	<i>eko-girişim</i>	<i>ekolojik girişim</i>
	<i>ekogirişimci</i>	<i>eko-girişimci</i>	<i>ekolojik girişimci</i>
		<i>eko-bavza</i>	<i>ekolojik bavza</i>
<i>eko bayal gücü</i>			
		<i>eko-bukuk</i>	<i>ekolojik bukuk</i>
<i>eko iddia</i>			<i>ekolojik iddia</i>
		<i>eko-hümanist</i>	
<i>eko iklim</i>	<i>ekoiklim</i>	<i>eko-iklim</i>	<i>ekolojik iklim</i>
<i>eko inovasyon</i>			<i>ekolojik inovasyon</i>
		<i>eko-iyimser</i>	
<i>eko kalem</i>			
<i>eko kalite</i>			<i>ekolojik kalite</i>
	<i>ekokapitalizm</i>		
		<i>eko-katharsis</i>	
<i>eko kavram</i>			<i>ekolojik konsept</i>
	<i>ekokent</i>	<i>eko-kent</i>	<i>ekolojik kent</i>
	<i>ekokrym</i>		<i>ekolojik krym</i>
		<i>eko-komedi</i>	
		<i>eko-kominiteryanizm</i>	
		<i>eko-kompozisyon</i>	
		<i>eko-komün</i>	
		<i>eko-komünalizm</i>	
<i>eko konaklama</i>		<i>eko-konaklama</i>	<i>ekolojik konaklama</i>
	<i>ekokozmopolit</i>	<i>eko-kozmpolit</i>	
	<i>ekoköktenci</i>	<i>eko-köktenci</i>	<i>ekolojik köktenci</i>
	<i>ekoköy</i>	<i>eko-köy</i>	<i>ekolojik köy</i>
	<i>ekokritik</i>		
<i>eko kullanım</i>			<i>ekolojik kullanım</i>
	<i>ekokurgu</i>	<i>eko-kurgu</i>	<i>ekolojik kurgu</i>
	<i>ekoliteratür</i>		
		<i>eko-küreselleşme</i>	<i>ekolojik küreselleşme</i>
		<i>eko-manevi</i>	
		<i>eko-mahalle</i>	
		<i>eko-liberalizm</i>	
		<i>eko-Marksist</i>	<i>ekolojik marksist</i>
		<i>eko-Marksizm</i>	<i>ekolojik marksizm</i>
<i>eko merkezli</i>	<i>ekomerkezli</i>		<i>ekolojik merkezli</i>
	<i>ekomerkezci</i>	<i>eko-merkezci</i>	
		<i>eko-mimari</i>	
<i>eko moda</i>		<i>eko-moda</i>	<i>ekolojik moda</i>
<i>eko müdahale</i>		<i>eko-müdahale</i>	<i>ekolojik müdahale</i>
		<i>eko-nitelik</i>	<i>ekolojik nitelik</i>
		<i>eko-nostalji</i>	
<i>eko okul</i>		<i>eko-okul</i>	<i>ekolojik okul</i>
<i>eko otel</i>		<i>eko-otel</i>	<i>ekolojik otel</i>
<i>eko pansiyon</i>			
<i>eko park</i>		<i>eko-park</i>	<i>ekolojik park</i>
<i>eko praksis</i>	<i>ekopraksis</i>	<i>eko-praksis</i>	<i>ekolojik praksis</i>
<i>eko standartlar</i>		<i>eko-standartlar</i>	<i>ekolojik standartlar</i>
		<i>eko-strateji</i>	<i>ekolojik strateji</i>
	<i>ekosuç</i>		<i>ekolojik suç</i>
<i>eko şeffaflık</i>		<i>eko-şeffaflık</i>	<i>ekolojik şeffaflık</i>

Çizelge 1'in devamı.

Eko Sözcük	EkoSözcük	Eko-Sözcük	Ekolojik Sözcük
<i>eko tasarım</i>	<i>ekotasarım</i>	<i>eko-tasarım</i>	<i>ekolojik tasarım</i>
<i>eko teknik</i>			<i>ekolojik teknik</i>
<i>eko teknoloji</i>	<i>ekoteknoloji</i>	<i>eko-teknoloji</i>	<i>ekolojik teknoloji</i>
<i>eko tekstil</i>	<i>ekotekstil</i>	<i>eko-tekstil</i>	<i>ekolojik tekstil</i>
<i>eko terörizm</i>		<i>eko-terörizm</i>	
<i>eko cemaatler</i>	<i>ekocemaat</i>	<i>eko-cemaatler</i>	
<i>eko topluluk</i>	<i>ekotopluluk</i>	<i>eko-topluluk</i>	
	<i>ekoturist</i>	<i>eko-turist</i>	
<i>eko turizm</i>	<i>ekoturizm</i>	<i>eko-turizm</i>	<i>ekolojik turizm</i>
<i>eko üretim</i>			<i>ekolojik üretim</i>
<i>eko ütopya</i>		<i>eko-ütopya</i>	<i>ekolojik ütopya</i>
		<i>eko-verim</i>	
<i>eko verimlilik</i>	<i>ekoverimlilik</i>	<i>eko-verimlilik</i>	<i>ekolojik verimlilik</i>
<i>eko yapı</i>		<i>eko-yapı</i>	<i>ekolojik yapı</i>
<i>eko yerleşim</i>		<i>eko-yerleşim</i>	<i>ekolojik yerleşim</i>
		<i>eko-yenilikçilik</i>	
		<i>eko-yenilik</i>	
<i>eko yıkım</i>			<i>ekolojik yıkım</i>
	<i>ekopatoloji</i>		
	<i>ekopatolojik</i>		
	<i>ekopoetika</i>		
	<i>ekopedagoji</i>		
	<i>ekopedoloji</i>		
		<i>eko-performans</i>	
	<i>ekopolitik</i>	<i>eko-politik</i>	
		<i>eko-proje</i>	
	<i>ekopsikoloji</i>	<i>eko-psikoloji</i>	
		<i>eko-reformist</i>	
		<i>eko-romantizm</i>	
		<i>eko-rubanilik</i>	
	<i>ekosanat</i>		
	<i>ekosentrik</i>		
	<i>ekoseriler</i>		
	<i>ekosfer</i>		
	<i>ekosinema</i>	<i>eko-sinema</i>	
<i>eko sistem</i>	<i>ekosistem</i>	<i>eko-sistem</i>	<i>ekolojik sistem</i>
		<i>eko-siyaset</i>	
	<i>ekosofî</i>		
	<i>ekososyal reform</i>	<i>eko-sosyal reform</i>	
	<i>ekososyalist</i>	<i>eko-sosyalist</i>	
		<i>eko-süreç</i>	
	<i>ekosair</i>		
	<i>ekoşehir</i>	<i>eko-şehir</i>	
	<i>ekosür</i>	<i>eko-sür</i>	
		<i>eko-tarım</i>	
	<i>ekoteolog</i>		
		<i>eko-teoloji</i>	
	<i>ekoterörizm</i>	<i>eko-terörizm</i>	
	<i>ekoterör</i>		
	<i>ekotopya</i>		
	<i>ekotiür</i>		
		<i>eko-ürün</i>	
		<i>eko-vergi</i>	
	<i>ekoyazın</i>	<i>eko-yazın</i>	
	<i>ekozarar</i>		
	<i>ekozofî</i>		

4) Bazı ekoloji kavram ve terimlerinde *eko* ifadesinin ekolojik olarak yazılması ile oluşmaktadır.

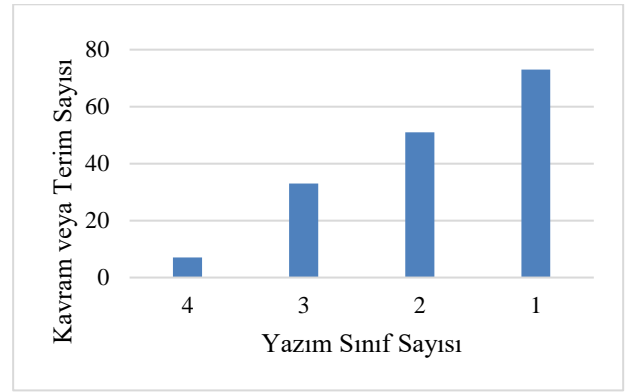
Kullanım modeli 4: **ekolojik Sözcük** şeklindedir.

Yukarıda belirtilen kullanımlara ek olarak *ekolojik Sözcük* şeklinde oluşturulan sınıfta, sözcük yerine Türkçe kavram ve terimlerin yer almasıyla, *ekolojik ağ*, *ekolojik bilinç*, *ekolojik denge*, *ekolojik düşünce*, *ekolojik gelişme*, *ekolojik girişimci*, *ekolojik kıyım*, *ekolojik suç*, *ekolojik üretim*, *ekolojik verimlilik* ve *ekolojik yıkım* şeklinde kullanımlar görülmektedir (Çizelge 1). Sözcük yerine okunuşların kullanılması durumunda iki sözcük de okunuşa dönüşmekte olup *ekolojik feminizm*, *ekolojik inovasyon*, *ekolojik konsept*, *ekolojik praksis*, *ekolojik standartlar* ve *ekolojik ütopya* şeklinde kullanılmaktadır (Çizelge 1). Bu modelin Türkçeye yaptığı katkılar öncelikle dilbilgisi açısından yabancı öğeler içermemesi olarak görülmektedir. Modelde sözcük yerine Türkçe kavram ve terimlerin yer alması ise anlamı çağrıştırmayı kolaylaştırması açısından değerlidir. Modelin ilk kısmının okunuş şeklinde olması ise en azından bir sözcüğü Türkçeye çevirme imkânı vermektedir. Örneğin *ekolojik inovasyon* yerine ekolojik yenileşim¹⁰; *ekolojik konsept* yerine *ekolojik kavram*; *ekolojik standartlar* yerine *ekolojik ölçütler* gibi önerilerinin kullanılmasını teşvik edeceği düşünülmektedir.

Ekoloji merkezli veya ekoloji kavram ve terimlerin kullanıldığı metinlerde aynı anlamda olduğu halde yazımları farklı olan kullanım şekilleri görülmektedir (Çizelge 1). *Eko* kullanım modelleri 309 makaleden tespit edilmiş olup Çizelge 1’de sunulmuştur. *Eko Sözcük* modeli kullanılarak yazılan terim ve kavram sayısı 47 adet, *ekoSözcük* modeli için bu sayı 74 adet, *eko-Sözcük* için ise sayı 116 adet ve *ekolojik Sözcük* modeli kullanılarak yazılan terim ve kavram sayısının 65 adet olduğu görülmektedir (Çizelge 1). Çalışmaya konu ekoloji makalelerinin sayısı artırılırsa ve bunların yanı sıra ekoloji kitapları, ekoloji bildirileri dahil edilirse Çizelge 1’de yer alan kavram ve terimlerin sayısının kesin olarak bilineceği gibi sıklıkları da ortaya çıkacaktır. Böylece bu çalışmada ortaya koyulan sayıların hem toplam hem de kavram ve terim ölçeğinde belirlenmesiyle sorunun burada belirtilenden çok daha yaygın olduğu anlaşılabilir.

Kavram ve terimin yazım sınıflarında yer alma sayılarının gösterildiği şekil 1 incelendiğinde her dört kullanım modelinde yer alan kavram ve terim sayısının 7 olduğu görülmektedir. Örneğin *eko tasarım*, *ekotasarım*,

eko-tasarım ve *ekolojik tasarım* olarak kullanılmaktadır (Çizelge 1). Üç ayrı sınıfta yer alan kavram ve terim sayısı ise 33 adet olduğu belirlenmiştir (Şekil 1; Çizelge 1). Bu üç ayrı sınıfta yer alma ise çeşitli sıralı dizimlerde oluşmaktadır. Örneğin, *ekoaktivizm*, *eko-aktivizm* ve *ekolojik aktivizm* şeklin olurlken diğer örnekte *eko bilgelik*, *eko-bilgelik* ve *ekolojik bilgelik* şeklinde, bir diğer örnekte ise, *eko anarşist*, *ekoanarşist* ve *eko-anarşist* ya da *eko merkezli*, *ekomerkezli* ve *ekolojik merkezli* şeklinde olduğu görülmektedir (Şekil 1). İki sınıfta yer alan kavram ve terim sayısı da 51 adet ve sadece bir sınıfta ise 73 adet kavram ve terim yer aldığı görülmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Kullanım modellerine göre kavram ve terim sayısı.

Yabancı dilden Türkçeye giren sözcüklerin (özelde kavram ve terimlerin) yazım farklılıklarında kullanılan halleri ara biçim olarak tanımlanmaktadır (Kartallıoğlu, 2016a; b) Yukarıda belirtilen yazım farklılıkları da ara biçim olarak görülebilir mi? Ara biçim için verilen örnekler iki ana öbekte toplanmakta olup 1) Arapça ve Farsça sözcükler ve 2) Batı Dilleri sözcükleri olmakla birlikte verilen örneklerin zaman aralığı 400 yıl gibi uzun bir dönemi içermektedir (Kartallıoğlu, 2016a; b). Hatta bazı kavramlar için çok daha geniş zaman diliminde ara biçimlerden söz edilebilir. Oysa ekoloji kavram ve terimlerin üretildiği dillerde dahi geçmiş 150 yıl, Türkçede ise en iyimser değerlendirmeyle 1940’lı yıllarda sınırlı bilim insanı tarafından kullanıldığı düşünülürse (Sevgi, 2022) yaklaşık 80 yıllık bir geçmiş bulunmaktadır. Ayrıca bu çalışmaya konu olan ve Çizelge 1’deki kavram ve terimlerin bazı istisnaları dışında genel olarak son 30 yılda Türkçeye girdiği düşünüldüğünde sürenin çok kısa olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla burada belirtilen kavramlar ara biçim olarak değerlendirilmemelidir. Bunun yerine ilk yazım biçimleri olması ve sürenin son derece kısa olması sebebiyle *geçiş biçimi* olarak kabul edilebilir. Bunlardan

¹⁰ <https://sozluk.gov.tr/genel-ag-sayfalarinda-inovasyon-sözcüğü-karşılığı-olarak-yenileşim-belirttiğinden-önerilmiştir>. Erişim Tarihi: 13.03.2023

bazıları daha uzun yıllarda ara biçime ya da son biçime dönüşebilir.

Türkçede *eko-* yazımlarında yaşanan sorunun çözümü açısından aşağıda verilen yaklaşımın kullanımı önerilmiştir. İngilizcede *ecology* kökenli kavram ve terimler *eco-* ön ek konumunda *combining form* ile yapılmakta ve *eko-* hâli ile Türkçeye İngilizce dilbilgisi ile birlikte aktarılmaktadır. *Eko* ifadesinin Türkçe kavram ve terimlerle ayrı yazımı, bitişik veya tireli yazılmasının Türkçe dilbilgisi açısından uygun *olduğu düşünülmediğinden* söz konusu kavram ve terimlerinde kullanılan *eko,*

ekolojik anlamında ise doğrudan *ekolojik Sözlük* modeliyle yazılması önerilmektedir (Şekil 2). Örneğin *eko bilgelik, ekobilgelik* veya *eko-bilgelik* yazım şekilleri yerine *ekolojik bilgelik* şeklinde yazılması önerilmektedir. Çok sınırlı olmakla birlikte ev veya bark anlamında kullanımları varsa *ev* veya *bark Sözcük* şeklinde yazılmalıdır. Bazı kavram ve terimlerde ise nadir de olsa farklı yazımlar farklı anlamlara karşılık gelecek şekilde kullanımı varsa bunların Türkçe dilbilgisine uygun olmamasını belirtmek üzere *eğik yazılması* önerilmektedir.

Şekil 2. Türkçede *eko-* hâlleri ve kullanım önerileri.

Türkçede *eko-* hâlleri olarak söz konusu kavram ve terim doğrudan okunuş olarak alınıyorsa bunların Türkçesi bulunana ya da Türkçe yazımının yaygınlaşmasına kadar geçici olarak birleşik olarak okunuşları kullanılabilir. Örneğin, *ekoaktivizm, ekoanarşist, ekosentrik, ekosofi, ekososyalist* gibi kavram ve terimler bu kapsamdadır.

Kaynaklar

- Aksan, D., 2020. *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Türk Dil Kurumu Yayınları: 439, ISBN: 978-975-16-0975-5, I. Cilt: 162 sayfa, II. Cilt: 162 sayfa ve 3 Cilt: 244 sayfa, Ankara.
- Banguoğlu, T., 1990. *Türkçenin Grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları: 528, ISBN: 975-16-0268-8, 628 sayfa, Ankara.
- Berkes, F., Kışlalıoğlu, M., 1990. *Ekoloji ve Çevre Bilimleri*. Remzi Kitabevi, Büyük Fikir Kitapları Dizisi: 95, ISBN: 975-14-0187-9, 350 sayfa, İstanbul.

- Çelik, A., 2015. Türkçede Kelime Olarak Kullanılan Batı Kaynaklı Ön Eklerin Bugünkü Durumu Üzerine. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, 6: 82-99.
- Çepel, N., 1983. *Genel Ekolojisi*. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayın Nu: 3155/352, 179 sayfa, İstanbul.
- Çepel, N., 1990. *Ekoloji Terimleri Sözlüğü*. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayın Nu: 3618/414, ISBN: 975-404-195-4, 356 sayfa, İstanbul.
- Çepel, N., 1995. *Çevre Koruma ve Ekoloji Terimleri Sözlüğü*. Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı Yayınları: 6, 232 sayfa, İstanbul.
- Çepel, N., 2006. *Ekoloji, Doğal Yaşam Dünyaları ve İnsan*. Palme Yayınları: 367, ISBN: 975-8982-68-0, 188 sayfa, Ankara.
- Geldiy, R. ve Kocataş, A., 1983. *Genel Ekoloji*. Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Kitaplar Serisi Nu:65, 313 sayfa, İzmir.

Kartallıoğlu, Y., 2016a. Osmanlı Türkçesinde Ara Biçim-I: Arapça ve Farsça Kelimeler. *Dil Araştırmaları*, 18: 103-124.

Kartallıoğlu, Y., 2016b. Osmanlı Türkçesinde Ara Biçim-II: Batı Kökenli Kelimeler. *Dil Araştırmaları*, 18: 53-64.

Kaşgarlı, M., 1072. *Divânü Lügât-it-Türk*. Çeviren: Besim Atalay, 1998, 4. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları: 521, 4 Cilt, Ankara.

Korkmaz, Z., 2003. *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Türk Dil Kurumu Yayınları: 827, ISBN:975-16-1643-3, 1224 sayfa, Ankara.

Küyel, M. T., 1994. “İleri Dil” ve “Dil Transferi” Üzerine Ön Düşünceler. Sayfa: 97-180, *Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları XXIII. Dizi-Sa.1, 2. Baskı, ISBN: 975-16-0605-5, 599 sayfa, Ankara.

Sevgi, O., 2022. Türkiye Türkçesinde İlk Dönem Ekoloji Terimlerinin Şeceresi. *Eurasian Journal of Forest Science*, 10 (3): 132-152.

Sevgi, O., 2020. Canlı Çeşitliliği Teriminin Kullanımları Üzerine İnceleme. *Avrasya Terim Dergisi*, 8 (3): 146-156.

Sevgi, O., 2015. *Ecology* Teriminin Türkçe Karşılıkları Üzerine Bir Deđerlendirme. *Avrasya Terim Dergisi*, 3 (1): 27-46.

Sevgi, O., 2004. Fen Bilimleri Sözlüklerinde Türkçe Kelime Kullanımı. Sayfa: 2667-2686, *V. Türk Dil Kurultayı Bildiri Kitabı*, Cilt II, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara.

Şahin, H., 2006. Türkçe’de Ön Ek. *Uludađ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (10): 65-77.

TDK (Türk Dil Kurumu), 1948. *Dirilbilim (Biyoloji) Terimleri*. Ankara.

Zülfikar, H., 2015. *Söz Varlığı, Yazım ve Anlatım Açısından Türkçedeki Gelişmeler*. Türk Dil Kurumu Yayınları: 1155, ISBN: 978-975-16-3117-6, 562 sayfa, Ankara.

Genel Ağ Sayfaları;

<http://terim.tuba.gov.tr/>

<https://dergipark.org.tr/tr/>

<https://scholar.google.com/schhp?hl=tr>

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://trdizin.gov.tr/>

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/>